

DLA doktori értekezés tézisei

Deményi Sarolta

Mosonyi (Brand) Mihály zeneszerzői stílusának
formálódása egyházzenei művei tükrében
Az eddig ismert három miséjének középpontba
helyezésével (1840-1854)

Témavezető: Scholcz Péter

Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem

28. számú művészet- és művelődéstörténeti tudományok besorolású
doktori iskola

Debrecen

2019

I. A kutatás előzményei

Mosonyi Mihály egyházzenei munkássága a korábbi publikációkban csak érintőlegesen szerepelt eddig. Első, legjelentősebb életrajzírója, *Ábrányi Kornél*, *Mosonyi Mihály élet és jellemrajza* címmel 1872-ben megjelentetett írásában – vitathatatlan jelentősége ellenére – sok adat hiányos és pontatlan.

Ábrányit követően *Káldor János* 1936-ban megjelent német nyelvű értekezése (*Michael Mosonyi*) volt az egyik mérföldkő. Ebben a dolgozatban Káldor rámutat Ábrányi írásának a hiányosságaira, és elsőként elemzi Mosonyi néhány művét. Törekszik a teljességre, így az addig ismert adatok alapján műveinek jegyzékét is elkészítette. Hangsúlyozottan értékesebbnek ítéli meg Mosonyi magyar szellemben komponált műveit.

Sonkoly István kifejezetten Mosonyi egyházi zenéjére koncentrált. 1941-ben, a Katolikus Kántor folyóiratban, *Mosonyi Mihály egyházi zenéje*, 1946-ban, a Magyar Kórus folyóiratban *Mosonyi Mihály ismeretlen Ave verumja*, és 1948-ban, a Zenei Szemle egyik számában *Mosonyi Mihály ismeretlen kéziratai* című rövid írásaiban nagyra értékeli Mosonyi szakrális zenéjét, de alaposabb műismeret híján nem tudta igazán a megfelelő helyre tenni a kortársak azonos műfajú alkotásai között. Bár írásaiban megcáfolta azt az elméletet, miszerint Mosonyi nevének magyarosítása után már csak magyar műveket komponált, ezt csak a *Libera* című kórusművével tudta alátámasztani.

A magyar nyelven megjelent *Bónis Mihály-monográfia*, melynek első kiadása 1960-ban volt (a legutóbbi, bővített kiadás 2002-ben jelent meg), már többnyire minden

addig összegyűlt forrásból merít, sok helytelenül közölt adatot korrigált. Ő is pályája csúcsát látta Mosonyi nemzeti elemekkel megírt kompozícióiban, de már tartózkodik a szélsőséges véleményalkotástól. A fent említett publikációk Mosonyi szakrális zenéjét csak érintőlegesen tárgyalják és annak ellenére, hogy Bónis azóta is kutatja Mosonyit és rendszeresen publikálja eredményeit, még mindig tartalmaznak pontatlanságokat.

Mosonyi egyházi zenében végzett tevékenységét újabb források bevonásával tudtam alátámasztani. Nagyon hasznos támpontot adott *Horváth Ágnes* 2012-ben készült, *A pesti főtemplom zenei élete a XIX. század közepén, Bräuer Ferenc karnagy működésének tükrében* című disszertációja, mivel az egyházzenei központúság és az alapos, levéltárakban és kottatárakban felkutatott dokumentációk ebben megtalálhatók voltak.

Scholcz Péter kutatásainak köszönhetően az elmúlt több mint húsz évben egyre több egyházi művének kottája került elő, ő leginkább a művek előadására és lemezzre rögzítésére fektette eddig a hangsúlyt. Nem publikálta eredményeit, a kották modern kiadását is csak saját használatra készítette el. Munkám alapján Mosonyi ebben a műfajban végzett tevékenysége alaposabb, összefoglaló tanulmányban kap helyet.

II. Források

A Sziklavári Károly által összeállított legfrissebb műjegyzéket alapul véve és Scholcz Péter elmúlt két évtizedben elért eredményeit — melyekről többnyire a vele való beszélgetések

alkalmával szereztem tudomást — felhasználva indultam el kutatásommal. „A kutatás előzményei” című fejezetben felsorolt forrásokon kívül elsősorban Mosonyi, a Zenészeti Lapokban megjelent egyházzenei témában írt publikációit tanulmányoztam, elolvastam Liszt Ferenc Mosonyihoz és Augusz báróhoz címzett leveleit, és a témához kapcsolódó írásokban a kor zenei stílusát meghatározó és azt megelőző tényeket vizsgáltam:

Domokos Zsuzsa: Liszt Ferenc Esztergomi miséje Mosonyi Mihály interpretációjában (2016); Juhász Veronika: „... hazánk fiatal nemzedékétől várhatjuk csak a magyar zene kimivelését...”. Hogyan támogatta Mosonyi Mihály a magyar zene ügyét (2016); Farkas Zoltán: A toposztól a stílusig: a 18. századi kismesterek zenéjének elemzése (2012); Horváth Ágnes: A Cecilianizmus Magyarországon 1870–1950 (2018); Domokos Zsuzsa: Liszt Ferenc Esztergomi miséje Mosonyi Mihály interpretációjában (2015); Sas Ágnes: A pozsonyi Szt Márton dóm zenés ünnepei és zenészei a 18. században (1998); Szőnyiné Szerző Katalin: Adatok Kassa zenetörténetéhez (2017); Watzaka Ágnes: Az „esztergomi művészi világ fejedelme”: Seyler Károly (1815-1884) (2008).

Bónis Ferenc Liszt és Mosonyi kapcsolatáról szóló írása és Mosonyihoz kapcsolódó kisebb írásai is nagy segítségemre voltak: *Liszt Ferenc és Mosonyi Mihály. (2005); Liszt, Erkel és Mosonyi alakja egy bécsi művészeti lapban (2011); Mosonyiana. A Mosonyi-kutatás új eredményei. I-IV. (1989); Rákóczi-induló, Kossuth-szimfónia, Székely fonó. Húsz írás a magyar zenéről (2015);*

A korabeli hangversenyélet Mosonyi műveinek játszotttsága és a korizlés szempontjából mérvadó, ezért tanulmányoztam *Legány Dezső: Liszt Ferenc Magyarországon (1986); Pándi*

Marianne: Hangászati multságok. A 19. század magyar zenei élete a kritikák tükrében (2001) és Sebestyén Ede: Liszt Ferenc hangversenyei Budapesten. Hat évtized krónikája (1944) című könyvek idevonatkozó részeit, és a kortárs újságcikkeket.

Ezeken kívül olyan könyvek és tanulmányok hasznos adatait vettem figyelembe, melyek hozzájárultak Mosonyi művészetének jobb megismeréséhez és értékeléséhez: *Falk Géza: A magyar muzsika mestere. Mosonyi Mihály (1937); Kodály Zoltán: Visszatekintés 2. (2007); Michael Gollowizter: Adatok Mosonyi Mihály családjának történetéhez (1973); Szabolcsi Bence: A magyar zene évszázadai (1961) és A magyar zenetörténet kézikönyve (1979).*

A tanulmányozott kottákat az Országos Széchényi Könyvtár Zeneműtárából, Scholcz Pétertől, Tardy Lászlótól és a Liszt Múzeum kottatárából kaptam meg.

III. Módszer

Munkám során sok irodalmat át kellett vizsgálnom, hogy azokból kiszemezgessem a dolgozatomhoz hasznos információkat. Mosonyi kortársairól megjelent tanulmányokban is kutattam, a korszak szellemiségének megismerésére törekedtem, hogy minél behatóbban megérthessem Mosonyi gondolkodásmódját. Ennek érdekében nem csak a témával szorosan összefüggő írásokat vizsgáltam, hanem minden hivatkozásnak utánanéztem. Dolgozatomban nem térek ki Mosonyi más jellegű tevékenységeire, életrajzi adatot is csak a témával összefüggésben említek. A korabeli

tudósításokat és kortárs egyházzeneszek alkotásait is összevettem a Mosonyiéval, hogy rávilágítsak az ő kiemelkedő művészetére. Ennek érdekében analizáltam a releváns és hozzáférhető alkotásokat is.

Stilisztikai elemzésemben a kották tanulmányozásához 32 éves oratóriuméneklési és 25 éves oratóriumvezénylési tapasztalataim voltak az irányadók. Az analízis módszeréhez *Emil Platen* J.S.Bach Máté passiójáról írt tanulmánya (2006) és *Rajeczky Benjámín: Jegyzetek Haydn Hat nagy miséjéhez (1960)* című írása adta a mintát.

Az idegen nyelvű szövegek magyar változatánál – néhány közismert zsoltárt, illetve szakrális idézetet kivéve – törekedtem a szó szerinti fordításra, a pontos érthetőség érdekében.

Dolgozatom hozzájárul a 19. századi magyarországi egyházzenei élet felderítésének teljesebbé tételéhez és remélhetőleg ezen túl Mosonyit nem a „mélthatlanul elfeledett kismesterek” csoportjában fogják emlegetni, hanem a magyar romantikus egyházi zene megalapozó atyjaként.

IV. Eredmények

Mosonyi Mihály egyházzenei művei nagy hatást gyakoroltak rám, előadó-karnagyként pedig meglepve tapasztaltam, hogy nemcsak a koncertműsorokban nem szerepelnek, hanem a kották beszerzése is akadályokba ütközik. Először az életmű teljessé tétele volt a szándékom, de mikor láttam, hogy Mosonyi egyházzeneje nem az őt megillető helyet foglalja el még a témával foglalkozó tudósok körében sem, elhatároztam,

hogy a magam eszközeivel mindent megteszek annak érdekében, hogy ez megváltozzon.

Az volt a célom, hogy bebizonyítsam, Mosonyi az egyházi zenében sokkal otthonosabban mozgott, mint a mások által jelentősebbnek tartott magyar szellemű műfajokban. A szakrális nyelvet eleve sajátjaként művelte, ezek az alkotásai a magyar nemzeti romantika alapvető értékei.

Tanulmányomban elsőként analízálom mélyrehatóan Mosonyi egyházzenei műveit, különös tekintettel a IV. A-dúr misére, mely semmilyen korábbi publikációban nem szerepelt eddig. Bebizonyítom, hogy Mosonyinak kezdettől fogva biztos alapokon nyugvó romantikus zenei nyelvezete volt és ezen belül is rá jellemző, sajátos stílusa. A dolgozat első felében összegeztem az eddig megjelent kutatási eredményeket, a második felében pedig Mosonyi ismert egyházzenei műveit elemeztem formai, harmóniai és hangszerelés tekintetében. Szintén újdonságként összehasonlító elemzésnek vettem alá a három ismert miséjét, összevetve a rá hatást gyakorló illetve a kortárs egyházzenei műveivel. Mindezek alapján arra az eredményre jutottam, hogy önálló stílusának több vonása már az első egyházi művében, a C-dúr misében is megtalálható és egyházzenei stílusa — bár a bécsi klasszikusok művészetének hatása vitathatatlan — romantikus, sajátos, csak rá jellemző vonásokat visel.

V. Az értekezés tárgyköréhez kapcsolódó tevékenység dokumentációja

A Kodály Kórus Debrecen énekes-szólamvezetőjeként, a Hajdú-Bihari Zenei Egyesület elnökeként és a Sol Oriens Kórus karnagyaként Mosonyi Mihály egyházzenei műveit több alkalommal is volt lehetőségem előadni.

Saját vezénnyellett:

2010. december 18. a Sol Oriens Kórus Adventi hangversenye, Debreceni Egyetem, Aula: Libera és Sanctus, Benedictus, Agnus Dei a C-dúr miséből. Közreműködött a Muzsi Andrea, Repka Sára, Vincze János, Fülep Máté és a Debreceni Lyra Szimfonikus Zenekar.

2015. december 19. a Sol Oriens Kórus Adventi hangversenye, Debreceni Szent Anna templom, műsoron: Libera és C-dúr mise. Közreműködött Muzsi Andrea, Repka Sára, Biri Gergely, Csávás József és az erre az alkalomra szervezett zenekar.

2015. december 6. a Hajdú-Bihari Zenei Egyesület Ünnepi Hangversenye, Debreceni Egyetem Zeneművészeti Karának Liszt terme, ősszkar előadásában: Libera.

2016. december 17. a Sol Oriens Kórus Adventi hangversenye, Debreceni Szent Anna templom, műsoron: Ave Maria, F-Dúr mise. Közreműködött Bódi Kármén, Rapcsák Johanna, Mike Ádám

Mint énekes, részt vettem 2015. szeptember 18-án, a Budapesti Mátyás templomban rendezett hangversenyen, műsoron a Jubilate Deo, és a C-dúr mise volt, közreműködtek Bazsinka Zsuzsanna, Bokor Jutta, Nyári Zoltán, Valter Ferenc, a Debreceni Kodály Kórus és a MÁV Szimfonikus Zenekar, vezényelt Medveczky Ádám.